

SERÉNYI EMMA 110 / 25

**(Kaposvár, 1915. december 1. – Budapest, 2000. május 7.)
a Veress Pálné Gimnázium legendás ének-zene- és kézimunka tanára,
az énekkar vezetője.**

Serényi Emma a budapesti Zeneakadémián 1937-ben szerzett diplomát, székesfehérvári, majd 1945-től budapesti iskolák tanára és énekkarok vezetője; 1971-ben vonult nyugdíjba.

SERÉNYI EMMA **ELSŐ ÉS UTOLSÓ TALÁLKOZÁSOM FELEJTHETETLEN EMLÉKE¹** **(In memoriam Kodály Zoltán)**

Február utolsó vasárnapján délután három órakor dobogó szívvel csöngettem be Tanár Úr lakásába. Izgatottságomnak kettős oka volt, hogy hosszú idő után ismét találkozhatom a szeretett Tanár Úrral, és hogy mit fog szólni annak a hangversenynek a programjához, melyet hosszú tervezgetések és készülődések után kizárólag az ő műveiből állítottam össze az ő tiszteletére és köszöntésére. Az utolsó simítások és a műsor bemutatása miatt kértem ezt a találkozást. Felesége kíséretében léptem be a szobába. Első pillantásom a zongora mellett ülő kedves alakjára esett. Üdvözlésemre felállt, és mosolyogva e szavakkal nyújtotta kezét:

¹ Ének-zene Tanítása 1967/6.

„De régen nem láttam! Még most is élénken emlékszem arra a székesfehérvári hangversenyre, amelyen maga édesapja üdvözölt. Ez alkalommal jártam első ízben Székesfehérvár falai között.” Lenyűgözve és meghatottan álltam az emlékek hatása alatt: a nagy Mesterrel való első találkozásom, apám – ő volt akkor a Zeneegyesület elnöke –, az első nagy bemutatkozó szereplésem, de különösen az hatott rám, hogy 28 év távlatából ilyen tisztán emlékezett vissza arra az esetre, holott közbeeső találkozásainkkor ezt még sohasem tette szóvá. Ötnegyed órán át beszélgettünk a műsorról. Boldog voltam, mikor említette, mennyire tetszik neki az az elgondolás, hogy a kicsinyek ritmusjátékától kezdve, a népi játékokon keresztül bemutatásra kerülnek biciniumok, triciniumok, epigrammák is egész a nagy kóruszszámokig. Elfog a visszaemlékezés áhítata, mikor feljegyzem ide a teljes műsort, mert ezen keresztül nemcsak hozzánk, hanem valamennyi iskola ifjúságához szólt.

1. Népdalok Kodály Zoltán gyűjtéséből
2. Három dal a „Húsz magyar népdal”-ból
3. Ég a gyertya, ég . . . (az 1. oszt. ritmusjátéka)
4. Dalok a Bicinia Hungarica I. füzetéből (a 2. és 3. oszt. kézjeles szolmizálása)
5. János úr készül. . . (a 4. oszt. népi játéka)
6. Epigrammák: Nyár elő; Bánat; Tavasz (ált isk. kamarakórus)
7. Triciniumok: Veronai táj; Kakukkos óra; Szálljon tisztán (gimn. kamarakórus)
8. Hívogató (klarinétszóló)
9. Hajnövesztő Gergelyjárás; Lengyel László (ált. isk. kórus)
10. Jelige Esti dal; Cohors generosa (gimn. vegyes kar)
11. Nausikaa; Kádár Kata (énekszóló)
12. Ave Maria; Olasz madrigál I. (volt növendékek kamarakórusa)
13. Kőműves Kelemen (ballada oratorikus előadásban)
14. Zöld erdőben; Hegyi éjszakák I.; Túrót eszik a cigány (gimn. leánykar)
15. Az éneklő ifjúsághoz (egyesített kórus).

Az egyes számokat tanácsaival látta el: „A biciniumokat minél kisebb gyermekek és minél többen kézjeles szolmizálással énekeljék.” (Eredetileg úgy volt, hogy furulyán adják elő, de ezt nem helyezte, mert a furulya nem lehet olyan tiszta, mint az ének, s különben is a biciniumokat nem furulyára, hanem énekekre írta.) Itt említette meg, hogy újabb Bicinia-füzet kiadásán dolgozik, mely szeptemberben jelenik majd meg. Boldogan tettem ígéretet arra, hogy elsőik között leszünk, akik azokat énekelni fogják.

„Az epigrammákat és triciniumokat előbb szolmizálják, és csak azután énekeljék szöveggel” – folytatta. „A szólamok az egyes zárlatok végén, ha szükséges, alkalmazzanak dó-váltást; nem zavarja az a másik két szólamot. Ezen csodálkozik a külföld, és ennek a tanulmányozására jönnek mind többen hazánkba, mert ami nekünk természetes, az előtt ők csodálkozva állnak.” Örömmel említettem itt meg, hogy a közeljövőben 45 amerikai zenepedagógus látogat el iskolánkba, s így alkalmunk lesz tanítási óra keretén belül is bemutatni azokat a „műhelytitkokat”, amelyeknek gyakorlásával gyarapodik a gyermek tudása és formálódik zenei ízlése.

A műsor vége felé a Kőmíves Kelemenné balladája előtt ismét megálltunk. „Milyen megoldással adják elő?” – kérdezte. Szöveg és ének váltakozásával – válaszoltam –, hogy ne legyen egyhangú. „Semmi esetre sem” – javította ki elképzelésemet –, végig énekeljék a balladát. Több változata ismert, azokkal tegye szíenessé az előadást. A balladánál a dallam és szöveg elválaszthatatlanul, összetartozik. Hibát követnek el azok, akik a szöveg mellől elhagyják a dallamot.”

Hálásan köszöntem meg mind a szíves fogadtatást, mind a kapott irányításokat, és megismételtem iskolánkban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ságvári Endre Gyakorló Iskolának meghívását. „Természetesen ott leszünk” – mondotta, felesége már be is írta a naptárba a közeli dátumot: március 19., mire a Tanár úr még megjegyezte, hogy lábpanaszainak a kivizsgálására másnap, február 27-én bemegy a Kútvölgyi kórházba. Abban a pillanatban remegett belém a félelem, hogy vajon az első találkozás felemlítése nem sorsszerűen történt-e? Amennyire tőlem telt, uralkodtam magamon, de nem volt nyugalmam addig, míg a kórházból kedvező híreket nem kaptunk. És mégis, amitől félttem, bekövetkezett. Március 6-án a kora délelőtti órákban az elsőik között értesültem a lesújtó hírről. Nehezen tudtam felfogni a szomorú hírt, hisz alig egy hete voltam nála. Akkor, a búcsú pillanatában, gondolni sem mertem volna, hogy az az örömkben és élményekben oly gazdag találkozás számomra az utolsó lesz a szeretett Tanár úrral. Magasztos és felemelő érzés annak a birtokában lenni, hogy a mi iskolánk, és éppen én lehettem az utolsó, akinek még tanácsokat és irányításokat adhatott, de egyben végtelenül fájdalmas is, mert úgy érzem, hogy a mi iskolánk vesztesége mindenkinél nagyobb. Hisz mi álltunk akkor hozzá a legközelebb, mi vártuk őt, hozzánk készült.

A hangversenyt lerövidített műsorral március 19-én teljesen zárt körben megtartottuk. Iskolánk egész ifjúsága búcsúzott a nagy Mestertől, mindannyiunk szeretett Tanárától, megköszönve, hogy mint fényes nap, melegének és áldásának

sugarait egyformán ontotta minden emberre. A közös záró ének fejezte ki legmeghatóbban a Távozó és az itt maradottak szomorú búcsúját:

Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek,
Hosszú út porából köppönyeget veszek . . .
Fúdd el, jó szél, fúdd el hosszú útnak porát,
Hosszú útnak porát, az én szívem búját.

Május 7-én közönség előtt mutattuk be a teljes műsort. Erre a hangversenyre már eljött a Tanár úr felesége is, ki a haláleset után ez alkalommal jelent meg először a nyilvánosság előtt. Mint bevezető szavaimban akkor elmondottam, köszönteni és ünnepelni szerettük volna őt, és hálánk jeléül bemutatni pedagógiai és művészi munkásságának egy kis keresztmetszetét abból a hatalmas és gazdag dallamanyagból, amit Tőle kaptunk. A köszöntő ünnepélyéből emlékhangverseny lett. Ő ott volt közöttünk. Minden műsorszám zenéjében az Ő hangja csengett vissza lelkemben, s hiszem, hogy ez a hang visszhangra talált minden hallgató szívében.

SERÉNYI EMMA
BÁRDOS TANÁR ÚR ²

Ötvenöt évvel ezelőtt a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola énekzenetanárképző tanfolyamának első éves hallgatója voltam. Bárdos Lajos tanár urat 1934. szeptember hó első napjaiban láttam meg először, amikor a Zeneakadémia első emeleti II-es termében vártunk rá – nem kis izgalommal – évfolyamtársaimmal együtt.

Izgalmunkat a róla előzetesen kapott információ okozta. Mindenki tudta, hogy nagyon pontos, rendkívül következetes, nagy tudású, szigorú, de a humorral sem takarékoskodik. Amint a terembe lépett, legelső benyomásom, a feltűnően megnyerő fellépése volt, melyet még rokonszenvesebbé tett mélyen lenyűgöző előadása.

Összhangzattant és zeneelméletet tanított nekünk. Órái felejthetetlenek voltak. Egyaránt jellemezte azokat a belső izgatottság, a feszült figyelem és fegyelem. Fegyelmezése egész egyéniségéből áradt. Szigora soha nem volt bántó. Tiszteletet kiváltó magatartása nemcsak a tanárnak, hanem az embernek is szólt.

² Jel, 1990. szám

Három évig tanított. Az a példamutatás, mely a tanárból és az emberből sugárzott, olyan hatással volt rám, melyet átvenni, magamévá tenni és továbbadni későbbi pedagógiai munkámban elsőrendű feladatommak tartottam.

1937-ben kaptam meg diplomámat s még abban az évben a székesfehérvári Árpádházi Boldog Mária leánygimnázium énektanára lettem. A 30-as évek közepén Bárdos Lajos, Kertész Gyulával és Kerényi Györggyel megszervezi a Éneklő Ifjúsági mozgalmat, melynek programja Kodály eszméinek és műveinek megismertetése és a népdal-éneklés terjesztése volt.

Édesapám 1935-től Fejér megye tanfelügyelője volt, s mint zenesztétikus és zenetanár is, az elsők között ismerte fel a fenti két célkitűzés rendkívüli fontosságát zenei nevelésünkben, ezért elrendelte énekoktatásunk átszervezését az új magyar zene szellemében. A „Bárdosék” által szervezett Éneklő Ifjúsági mozgalomnak első követői között ott voltak a székesfehérvári iskolák. 1939 januárjában a város újonnan megalakult vegyeskarának karnagya lettem. Még abban az évben az énekkar meghívást kapott Kassa felszabadulásának az emlékére rendezett dalos ünnepélyre, ahol Kodály Liszt Ferenchez c. művét adták elő. Nagy volt a siker, de számomra a legnagyobb elismerést az jelentette, hogy a gratulálók között elsőnek Bárdos tanár úr meleg kézszorítását fogadhattam.

A háború borzalmait átélte kiváltságosok új hitével és lelkesedésével, 1945 májusában, a budapesti Veres Pálné leánygimnáziumban kezdtem el újra a tanítást. Kezddhettem volna-e aktuálisabb és szívet-lelket egyaránt lelkesítő énekkel a munkát, mint Bárdos: Istené az áldás c. nagy kánonjával, melyet Erdélyi József „Föld” c. verséből vett szavaira írt orgona kísérettel: „Azt hirdeti a nap, hold, csillag, felhő, virág, szivárvány és pacsirtadal, hogy emberé a küzdelem, a munka, Istené az áldás, a diadal.”

Az ötvenes évek elején – a már amúgyis válságos helyzetbe került – ének oktatásunk tragikus sorsra jutott: a középiskolákban teljesen megszűnt. Ötéves hosszú várakozás után, az 1955/56-os tanévben indult el ismét. Ekkor kerültem az ELTE Apáczai Csere János gyakorló iskolához vezető tanárnak.

Főhangsúlyt a népdal-éneklésre fektettem, majd hamarosan sorra kerültek Bárdos népdalfeldolgozásai. Amikor készen álltunk a „Magos a rutafa” teljes kidolgozásával, meghívtam a tanár urat a mű meghallgatására. Boldog örömmel szárnyalt a kórusmű a lányok ajkáról, mert tudták, hogy a mű Mesterének éneklük. A várt hatás nem is maradt el. Bárdos a kórus elé állva csak annyit szólt: „Lemezre készen énekeltek.” Sajnos felvétel nem készült róla, de Bárdos tanár úr szavai mindnyájunk számára pótolta azt.

Iskolai munkám mellett rendszeresen jártam fel a Mátyás templomba énekelni, ahol a kórust Bárdos tanár úr vezette. A próbákról lélekben felfrissülve tértem mindig haza.

1962. szeptemberében váratlan fordulat következett be. Levél érkezett a tanár úrtól, melyben egy képes levelezőlap volt a Mátyás templomról, a hátlapján pedig kézírással a következő szomorú sorok: „S. E.-nak. Alig kezdtünk odafent közösen muzsikálni, máris búcsúznom kell. A néhány együttlét emlékére is, szeretettel Bárdos Lajos 1962.” Fokozódó szívbántalmai miatt, orvosai tanácsára abba kellett hagynia a kórus további vezetését. Fájó szívvel vettem tudomásul, hogy egy szép korszak lezárult, sok-sok felejthetetlen emlékekkel.

'75 nyarán jöttem vissza Kaliforniából. Természetesen rövidesen felkerestem a tanár urat, aki látható örömmel hallgatta beszámolómat. A két angolul énekelt mű fordítását kérte, hogy küldjem el neki, mert gyakran fordulnak hozzá kórusműveinek idegen nyelvű szövegéért. Hamarosan elküldtem a kért szövegeket, melyre a válasz kissé megkésve érkezett. Igen derűs hangulatú levél, amiből örömmel jó egészségi állapotára következtettem. Teljes egészében közlöm írását: „Kedves Emmi, a ház és lakástatarozás hónapok óta tartó borzalmi után most kerül kezembe nagyon kedves karácsonyi küldeménye a két ének angol szöveggel. De nem látom levelén azt a szokásos jeleket, hogy mikor köszöntem meg. Rettegve gondolok rá, hogy meg se tettem? Irgalom bűnös fejemnek! Kamatostól mondom hálát a jókívánságokért, a levélért és a szövegekért! (Egyébként rájöttem, hogy a „tatározás” szó a „tatározás”, tatárjárás tőből származik... Állítólag egyszer véget is ér... Ismételt köszönettel és jókívánságokkal Bárdos Lajos.”

A következő években október vagy karácsony táján, mindig felkerestem köszöntő soraimmal, melyekre minden alkalommal válaszolt; röviden, tömören, de szívből jöttek szavai. Kevés eltéréssel valamennyi szöveg a következő: „Szívből köszönöm és viszont! Szeretettel Bárdos Lajos s. k.”

Hiszem, hogy rengeteg levelet kapott életében és hiszem azt is, hogy egyet sem hagyott válasz nélkül. Honnan volt rá ideje rengeteg munkája mellett? Ki és mi adta hozzá az erőt? Mélységes hite és emberszeretete, mely úgy áradt belőle, mint a soha ki nem apadó forrás.

Székesfehérvár ifjúsága és közönsége 1984. május 20-án du. ünnepi keretek között köszöntötte a tanár urat 85. születésnapja alkalmából a Vörösmarty színházban. A hangverseny befejező száma az összkar volt. Ekkor megjelent a pódiumon a tanár úr is nagy taps kíséretében. Beintésére felhangzott az „Istené az áldás”, de csak dallamában, mert új szöveget kapott a dallam. A közönség lelkesen ünnepelte Bárdos Lajost.

A hangverseny után felkerestem szobájában és megkérdeztem, mért nem az eredeti szöveggel énekelték a kórusok? Csendesen csak annyit válaszolt: „Mert csak ezt tudták.” Ebben a pár szóban minden benne volt...

Azonnal megfogamzott bennem a gondolat, hogy a legelső kínálkozó alkalomkor az eredeti szöveggel énekeljük el az Ő tiszteletére és örömére. De mikor, hol és kikkel? Hittem abban, hogy elérkezik az ideje.

Még abban az évben terveztük volt évfolyamtársaimmal a 45 éves találkozónkat. A tanár úrnak küldött meghívómra e szavakkal válaszolt: „Kedves Emmi, nagyon örülök a találkozó gondolatának, és az okt. 29.17h-t fenntartom rá. Helyről, esetleges változásról, kérek szépen majd értesítést! Köszönettel, örömmel és szeretettel Bárdos Lajos s. k.”

Örülve a közeli viszontlátásnak, megírtam, hogy az akadémia II-es termében találkozunk - ott kívántuk köszönteni születésnapja alkalmából - abban a teremben, ahol tanított bennünket. Úgy éreztem, most érkezett el az ideje annak is, hogy rég óhajtott vágyam megvalósíthassam. Zárt körben, ha kevesen is, rekedt és fátyolos hangon, de tiszta szívvel, elénekeljük születésnapj ajándékkul az Istené az áldást.

Izgatott örömmel vártunk érkezésére. Ismerve őt pontosságáról, 5h-től örömünk már aggodalomra változott. Mi lehet az oka késésének? Negyedórás várakozás után felhívtuk a Bárdos-lakást, ahonnan azt a szomorú választ kaptuk, a tanár úr délelőtt elesett a lakásukban és gyengélkedése miatt, sajnos a találkozón nem tud részt venni.

Érthetően, nagyon lehangolt bennünket ez a váratlan baleset s emiatt a találkozó is rövid ideig tartott. Egyik évfolyamtársammal felkerestük kedves tanárunkat a Mártírok úti lakásában. Felkötött karral, igen megtörten láttuk viszont. Meghatottan köszönte meg a magunkkal vitt születésnapj tortát. Társaink jókívánságait is tolmácsolva, nehéz szívvel köszöntünk el. Búcsúzáskor „Hetven kánon” c. dalos könyvecskéjével ajándékozott meg. Szerettem volna megkérni, hogy dedikálja, de beteg karját látva, lemondtam titkos óhajomról. Annál nagyobb öröm ért otthon. A kis dalos könyvet lapozgatva, a 74. oldalon piros tintával írott dedikálást találtam: „Emminek szeretettel BL”. A dedikálásnak ez a kedves módja még jobban is esett, mintha kértem volna.

1986 tavaszán a városmajori templomban tartott egyházzenei hangverseny után, rövid érdeklődéssel egymás egészségi állapota felől, kézfogással köszöntünk el egymástól. Akkor gondolni sem mertem volna, hogy ez lesz utolsó találkozásunk.

'86-ban küldött születésnap gratulációmra nem érkezett válasz. Aggódtam és féltem a tanár úr hallgatása miatt. Sajnos, nem ok nélkül. November első napjaiban értesültem arról, hogy a tanár urat a Széher úti kórházba vitték. Nagyon szerettem volna meglátogatni, de nem akartam fárasztani addig, míg megnyugtató híreket nem kapok állapotának javulásáról.

Váratlanul ért 18-án a késő esti órákban a fájdalmas hír – melyet leírni is nehéz – hogy Bárdos tanár úr du. 18-kor elhunyt. Pótolhatatlan ürt hagyott maga után.

1987. június 13-án aranydiplomám alkalmából hálaadó misét mondattam az Egyetemi templomban. Most érkezett el az ideje annak, amit még a tanár úr életében szerettem volna megvalósítani.

Ami székesfehérvári köszöntésekor még elérhetetlen volt, a 45 éves találkozónkon betegsége miatt nem valósulhatott meg, az most négy évtized után, e jubileumkor az Isten házában hangzik fel először az ő emlékére. Három kórus közreműködésével (Veres Pálné vegyeskara, Tavasz kórus, volt növendékeimből alakult kórus), Gergely Ferenc – volt évfolyamtársam – orgonajátékával, vezénylesemmel felhangzott az ISTENÉ AZ ÁLDÁS.

A Tanár Úrnak énekeltük, aki nem hagyott itt bennünket, mert itt él tovább nagy családja, több ezer tanítványa, megszámlálhatatlan barátja és tisztelője szívében és valamennyi művében.

Lefelé irányban nagyrészt azonos ujjal, vagy segédhanggal szoktunk váltani, de hasznosíthatjuk a nyújtás és csere adta lehetőségeket is. A fekvésváltások technikai keresztülvitelének eminens célja, hogy zökkenésmentesek, simák legyenek. Ennek a célnak biztosítéka a kar, melynek támasztéka nélkül sima fekvésváltás művészi fokon a kifejezés egyik legfontosabb eszköze, mely mindenkor szolgailag követi a zenei mondanivaló helyes értelmezésének irányát. A sima fekvésváltáshoz a jobb kéz is némileg hozzájárul, még pedig több kevésbé szupinált helyzetével; és még egy fontos tudnivaló: ha a fekvésváltás vonóváltással párosul, mindenkor a fekvésváltás történik előbb, a vonóváltást csak az új hangra való érkezés után szép eszközölni. A zenei kifejezés másik fontos eszköze a gordonkán használatos ujjrendek, melyek kezdőknél, sőt bizonyos fokig haladóknál is elsősorban a bal kéz topográfiai biztonságának elérése irányulnak. Kezdetben tehát az ujjazat úgy alakul, hogy a növendék tanulmányának a fogásbiztonságnak, ujjfekvés tanulása esetén az új hangok alkalmazásának céljait szolgálja. Amilyen mértékben megismerkedik növendékünk a hangszer technikai lehetőségével, annál inkább előtérbe léphetnek az az ujjrendek művészi célkitűzéseit szolgáló szempontok, amelyek, habár bizonyos szabályszerűséggel rendelkeznek, végső fokon, mint egyik művészi kifejező eszközünk akár a fekvésváltás, teljesen a zenei mondanivalónak vannak

alávetve, annak töretlenségét, jó hangzását szolgálják. A jó ujjazat tehát elősegíti a zenei tartalom érthető tolmácsolását, a helyes frazírozást, melynek csak egynémely szabályát említem:

1. Nem szép olyan súlytalan helyen fekvést váltani, ahol a melódiában ennek következtében törés adódik.
2. Triolás tematika esetén az a törekvés, hogy minden csoport azonos fekvésbe essék.
3. Nyolcad vagy tizenhatod általában páros ritmusképzeteknél a váltást lehetőleg hangsúlyos, vagy relatív hangsúlyos hangra helyezzük.
4. Húrváltás esetén számolni kell az elért húr hangzástulajdonságával, pl. a D-húrral az A-húrra menet csökkenteni kell a vonóra gyakorolt nyomást, mert annak megtartása éles hangszínkülönbözetet – esetleg hangsúlyeltolódást – okoz.

Ha manapság használt ujjrendjeinket az irodalom tükrében kissé tüzetesebb vizsgálat alá vesszük, úgy fogjuk találni, hogy nagyrészt elődeink által használt ujjrendek tanulságai. Mai modern ujjazatainkban megtaláljuk a helyben játszás Romberg-re utaló, a nagy intervallum váltás Popper-re jellemző elemeit, keveredve a nyújtásokra adott lehetőségek kihasználásával, hogy csak a legfőbb jellegzetességeket említsem. Ez egyben indokolása is annak, hogy növendékeink sok Romberg és Popper művet tanulnak. A hüvelyfekvés alapjának beállítása független a magasabb fekvésekben való előhaladástól, tehát nem feltétlenül szükséges, hogy a VII. fekvés ismerete után következzen. Célszerű kezdetben az A- és D-húron gyakoroltatni, a kéz elhelyezésének alsó fekvésekben tárgyalt elvei szerint, azzal az eltéréssel, hogy a hüvelykujj támpontja a fogólapra tevődik. Az alaphelyzet hangjainak ismerete után egyszerű, első fekvésben már játszott gyakorlatok szolgálnak a fekvésben való lehetőségek beidegzésére. Kiváló anyag erre a célra a Lee: Negyven etűd az első fekvésben. A továbbiakban praktikusnak vélem a hüvelyktámpontot a fogólap más-más részére áthelyezve is gyakoroltatni, ugyanazt az anyagot, esetleg skálát is, fekvésváltás nélkül.